

УДК 347

В.Грузін

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ОЦІНОЧНИХ КАТЕГОРІЙ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Цивільний кодекс України (далі ЦК України) від 16 січня 2003 р. визнав добросовісність, розумність і справедливість одним із принципів цивільного законодавства. Зазначені оціночні категорії фактично існують у цивільному законодавстві майже кожної країни, проте радянська правова доктрина повністю відкидала можливість використання в приватному праві таких понять, як «добросовісність», «сумлінність», приклеївши до них ярлики «гумових» понять, застосування яких веде не інакше як до судової сваволі в прийнятті рішень. Тому запровадження в українській правовій системі міжнародно – правових стандартів передбачає не лише можливість вивчення закономірностей розвитку світової правової практики з урахуванням наших правових тенденцій, але й осмислення правової ідеології. В теорії права оціночні категорії прийнято визначати як граничні за рівнем узагальнення, фундаментальні абстрактні поняття теорії правознавства, що відображають найбільш істотні зв'язки і відносини реальної дійсності і пізнання. Саме тому дослідженню питань застосування оціночних категорій приділяється значна увага для вироблення цілісної, завершеної концепції щодо ролі, місця та правової природи принципів справедливості, добросовісності та розумності у системі загальних засад ЦК України. Слід зазначити, що зміст, підстави та порядок застосування згаданих оціночних категорій є неоднозначним і не чітко визначеним. Так, вони надають необхідної гнучкості цивільно – правовому регулюванню і суд має можливість більш детальніше враховувати обставини конкретної справи, проте їх використання призводить до певного суб'єктивізму при тлумаченні та застосуванні окремих норм права конкретним представником правозастосовного органу. Якщо зміст принципів, передбачених у ст. 3 ЦК, визначається через зміст цивільних прав та існування прав, якими наділяються особи, і є підставою застосування названих принципів з певним порядком їх здійснення, то зміст категорій справедливості, добросовісності та розумності не можливо визначити через зміст цивільних прав, а підстави та порядок їх застосування визначаються розумінням та оцінками безпосередньо учасників цивільних правовідносин. Виходячи із характеру та функцій оціночних категорій можливий наступний порядок їх застосування. Категорія «Справедливість» – це властивість, яка визначає характер учасників цивільних правовідносин, пов'язана із застосуванням до винної особи заходів цивільно – правової відповідальності і має бути застосована, коли йдеться мова про оціночну вольову діяльність осіб. Категорія «Добросовісність» характеризує прагнення суб'єкта сумлінно здійснювати цивільні права та виконувати обов'язки і є застосовною до дійового виду вольової діяльності. Категорія «Розумність» означає зважене, раціональне, обґрунтоване вирішення питань регулювання цивільних правовідносин, є універсальною із застосуванням понятійної (розумової), оціночної та дійової видів вольової діяльності.

В цілому, вимога справедливості, добросовісності та розумності цивільного законодавства полягає у встановленні його нормами рівних умов для участі всіх суб'єктів у цивільних відносинах, закріпленні можливості адекватного захисту порушеного цивільного права або інтересу, поєднанні створення норм, спрямованих на забезпечення реалізації цивільного права, із урахуванням прав та інтересів інших осіб, моралі суспільства тощо.